

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ В АДАПТАЦІЙНО-ІГРОВИЙ ЦИКЛ НАВЧАННЯ

PREPARATION OF FUTURE TEACHERS OF PRIMARY SCHOOL FOR THE APPLICATION OF AN INDIVIDUAL APPROACH IN THE ADAPTATION-GAME CYCLE OF LEARNING

Авторами розглядається важливість ролі вчителя початкових класів у процесі адаптації першокласників. Проаналізовано нормативно-правові документи, в яких зазначається, що навчання в початковій школі поділено на два цикли та зокцентовано увагу на значущості адаптаційно-ігрового періоду. Доведено, що здобувач закладу вищої педагогічної освіти має бути спроможним ураховувати специфіку професійної діяльності в умовах циклічності навчання в початковій ланці. Одним із напрямів такої підготовки визначено застосування індивідуального підходу в адаптаційно-ігровому періоді навчання в початковій школі, що дозволить враховувати унікальність особистості кожної дитини. Авторами зазначено, що адаптаційно-ігровий цикл в Новій українській початковій школі спрямований на забезпечення комфортного та успішного старту дітей, а врахуванню індивідуальних потреб сприятиме застосування індивідуального підходу у навчанні. Визначено, що індивідуальний підхід у навчанні є методологічним підходом, який передбачає врахування індивідуальних особливостей кожного учня з метою забезпечення його успішного розвитку і навчання. Обґрунтовано, що майбутні вчителі початкових класів мають бути ознайомлені як з особливостями адаптаційно-ігрового періоду, так із застосуванням індивідуального підходу. Важливими аспектами підготовки вчителя початкової школи до застосування індивідуального підходу визначено такі: поглиблення теоретичних знань про індивідуальні особливості дітей шести-семирічного віку та їх врахування в освітньому процесі; формування практичних умінь розпізнавати індивідуальні особливості дітей і на цій основі розробляти індивідуальну освітню траєкторію учня; формування вмінь створювати комфортне та безпечне освітнє середовище, що сприятиме врахуванню індивідуальних особливостей дітей; застосування набутих знань та вмінь під час педагогічної практики. Результатом такої підготовки має бути усвідомлення майбутніми вчителями початкових класів того, що індивідуальний підхід допомагає створити навчальне середовище, в якому кожен учень може досягнути свого потенціалу та розвинути власні здібності.

Ключові слова: професійна підготовка, адаптаційно-ігровий цикл, індивідуальний підхід.

The authors consider the importance of the role of primary school teachers in the process of adaptation of first-graders. The regulatory documents are analyzed, which indicate that primary school education is divided into two cycles and emphasize the importance of the adaptation and play period. It is proved that an applicant for a higher pedagogical education institution should be able to take into account the specifics of professional activity in the conditions of cyclical education in the primary school. One of the directions of such training is the use of an individual approach in the adaptation and game period of primary school education, which will allow to take into account the uniqueness of each child's personality. The authors note that the adaptation and game cycle in the New Ukrainian Primary School is aimed at ensuring a comfortable and successful start for children, and the application of an individual approach to learning will contribute to the consideration of individual needs. It is determined that an individual approach to learning is a methodological approach that involves taking into account the individual characteristics of each student in order to ensure their successful development and learning. It is substantiated that future primary school teachers should be familiarized with both the peculiarities of the adaptation and game period and the use of an individual approach. Important aspects of preparing primary school teachers to apply an individual approach are as follows: deepening theoretical knowledge about the individual characteristics of children aged six to seven years and their consideration in the educational process; developing practical skills to recognize the individual characteristics of children and, on this basis, develop an individual educational trajectory of a student; developing skills to create a comfortable and safe educational environment that will help to take into account the individual characteristics of children; applying the acquired knowledge and skills. The result of such training should be the realization by future primary school teachers that an individualized approach helps to create a learning environment in which each student can reach their potential and develop their own abilities.

Key words: professional training, adaptation and game cycle, individual approach.

УДК 378.093.5.011.3-051:373.3]:
[373.3.091.33:37.04]
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/64.1.28>

Зубцова Ю.Є.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної
та початкової освіти
Запорізького національного
університету

Бородей А.А.,
студентка II курсу магістратури
факультету соціальної педагогіки
та психології
Запорізького національного
університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Проблема формування професійних умінь і навичок є однією з актуальних проблем, що постала у зв'язку з перебудовою національної системи освіти в контексті її демократизації, гуманізації, формування творчої, всебічно розвиненої, компетентної особистості, носія національних та

загальнолюдських цінностей. Вчитель початкових класів закладає фундамент освіти і від того, наскільки успішно пройде процес адаптації першокласників залежить ефективність їхнього подальшого навчання. Традиційно у педагогічній теорії та практиці особлива увага приділялась проблемі адаптації першокласників, оскільки вступ дитини

до школи є важливим та, водночас, складним процесом, який спричиняє суттєві зміни в її житті й розвитку. Саме тому у Концептуальних засадах реформування середньої освіти «Нова українська школа» та Державному стандарті початкової освіти навчання поділено на два цикли, перший з яких називається адаптаційно-ігровим та передбачає специфічні умови навчання не тільки для першокласників, а й для учнів других класів. Така циклічність початкової освіти показує з одного боку значущість успішної адаптації, а з іншого важливість наступності у формах та методах навчання закладу дошкільної освіти та початкової ланки, з метою формування у дітей позитивної мотивації, зацікавленості та бажання вчитися.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми професійної підготовки майбутніх педагогів піднімалися у працях таких науковців як: В. Андрущенко, Н. Бібік, Л. Бірюк, Н. Гузій, І. Зязюн, Н. Козакова, Н. Кузьміна, Л. Коваль, О. Кучерявий, С. Мартиненко, О. Онопрієнко, О. Пехота, Р. Пріма, О. Савченко, Л. Хомич, Л. Хоружа, І. Шапошнікова, Ю. Шаповал та інші. Різні аспекти адаптації першокласників до школи розглядалися у працях Т. Байбари, Н. Бібік, М. Богдановича, А. Богуш, М. Вашуленка, Н. Гавриш, Н. Коваль, Л. Кочиної, Т. Піроженко, Р. Пріми, О. Проскури, О. Савченко, О. Сухомлинської, Т. Фадєєвої та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Зміни, які відбуваються в системі початкової освіти України, зумовлюють нове соціальне замовлення на вчителя, здатного до інноваційної професійної діяльності. Це, у свою чергу, потребує перегляду пріоритетів у системі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, відповідно до реалізації ідеї гуманістичної педагогіки та впровадження Державного стандарту початкової освіти. Здобувач закладу вищої педагогічної освіти має бути спроможним ураховувати специфіку професійної діяльності в умовах циклічності навчання в початковій ланці. Одним із напрямів такої підготовки вбачаємо у вмінні застосовувати індивідуальний підхід в адаптаційно-ігровий період, що дозволить враховувати унікальність особистості кожної дитини.

Мета статті обґрунтувати важливість запровадження індивідуального підходу в адаптаційно-ігровий період навчання в початковій школі та визначити шляхи підготовки майбутніх учителів початкових класів до його реалізації.

Виклад основного матеріалу. Від професійної підготовки вчителя початкових класів залежить ефективність освітнього процесу молодших школярів. Саме тому випусник закладу вищої педагогічної освіти має бути готовим до постійного оновлення змісту освіти, вдосконалення способів професійної діяльності, оволодіння сучасними

технологіями, формами, методами та прийомами навчання.

Загалом, поняття «підготовка» означає формування та збагачення знань і навичок, необхідних людині для належного виконання конкретних завдань. Підготовка також включає досвід, отриманий у процесі навчання та практичної діяльності. В свою чергу професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи є складним та цілеспрямованим процесом оволодіння професійними знаннями і навичками та вміннями використовувати їх як для роботи в початковій школі, так і в науково-дослідній роботі [6, с. 146].

Як зазначає Б. Бричок, розвиток професійних компетентностей майбутніх учителів початкових класів є складним, багатоетапним процесом професійно-особистісного розвитку, ефективність якого визначається наявністю у випусника ЗВО професійно-позитивного світогляду, характеристик, які визначаються на основі оцінки сформованості професійних знань і вмінь фахівця, ставлення до обраної професії, що обумовлюють його здатність задовольняти як особисті духовні та матеріальні потреби, так і вимоги суспільства [1, с. 17]. Такі вимоги з одного боку обумовлені Концептуальними засадами реформування середньої освіти «Нова українська школа» та Державним стандартом початкової освіти, а з іншого Професійним стандартом за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти» (з дипломом молодшого спеціаліст) та Стандартами вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта. Так, серед 15 професійних компетентностей до вчителя, визначених у Професійному стандарті для створення сприятливих умов під час адаптаційно-ігрового періоду, на нашу думку, важливими є такі:

- психологічна, що передбачає здатність визначати і враховувати в освітньому процесі індивідуальні та вікові особливості;
- здоров'язбережувальна – здатність організувати безпечне освітнє середовище;
- організаційна – здатність організувати різні види діяльності;
- інноваційна – здатність використовувати інновації в освітньому процесі та ін. [4]

В Стандарті вищої освіти за спеціальністю Початкова освіта для першого (бакалаврського рівня) серед фахових компетентностей є здатність до організації освітнього процесу в початковій школі з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів та здатність до добору оптимальних форм, методів, технологій та засобів формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у процесі вивчення освітніх галузей, що також є необхідними

для здійснення професійної діяльності в адаптаційно-ігровий період [5].

Загалом адаптаційно-ігровий цикл навчання в Новій українській початковій школі є важливим етапом у навчальному процесі для молодших школярів. Цей період спрямований на забезпечення комфортного та успішного старту дітей. Особливості адаптаційно-ігрового періоду в Новій українській початковій школі включають в першу чергу застосування гри як провідного методу навчання, що допомагатиме учням 1 та 2 класів відчути радість та позитивні емоції від навчання, дозволять здійснити відкриття нових знань через практичний досвід та полегшать адаптаційний процес. Застосування гри надає дітям можливість бути активними учасниками навчального процесу. До того ж гра сприяє розвитку креативності, соціальних навичок (спілкування, співпраця, взаємодія), навичок спілкування, формує позитивне ставлення до навчання, розвиває емпатію. Крім того гра дозволяє вчителю адаптувати навчальний матеріал у відповідності до індивідуальних потреб кожного учня, з урахуванням їхніх особливостей.

Врахуванню індивідуальних потреб сприятиме і застосування індивідуального підходу у навчанні, що особливо є цінним в адаптаційний період. Індивідуальний підхід у навчанні є методологічним підходом, який передбачає врахування індивідуальних особливостей кожного учня з метою забезпечення його успішного розвитку і навчання [2, с. 47]. Особливого значення таких підхід має під час запровадження воєнного стану і, відповідно, навчання, яке може здійснюватися в онлайн та / або змішаному форматі, а також навчанні дітей, які знаходяться за кордоном та здобувають очну освіту в країні перебування. Також застосування індивідуального підходу необхідно для навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Отже, майбутні вчителі початкових класів мають бути ознайомлені з особливостями адаптаційно-ігрового періоду загалом та із застосуванням одного із ефективних підходів професійної діяльності в межах цього періоду, а саме, індивідуального, зокрема. Підготовку майбутніх учителів початкових класів до роботи з першокласниками в адаптаційно-ігровий період вслід за П. Ігнатенко розглядаємо як цілісний процес формування системи знань і вмінь у студентів, необхідних для цієї діяльності [3, с. 119]. А результат підготовки, з-поміж іншого, вбачаємо у вмінні застосовувати індивідуальний підхід у роботі з учнями 1-2 класів.

Важливими аспектами підготовки вчителя початкової школи до застосовування індивідуального підходу вважаємо такі:

1) поглиблення теоретичних знань про індивідуальні особливості дітей шести-семирічного віку та їх врахування в освітньому процесі;

2) формування практичних умінь розпізнавати / діагностувати індивідуальні особливості дітей і на цій основі розробляти індивідуальну освітню траєкторію учня, а, за потребою, індивідуальний навчальний план та індивідуальну програму розвитку;

3) формування вмінь створювати комфортне та безпечне освітнє середовище, що сприятиме врахуванню індивідуальних особливостей дітей;

4) застосування набутих знань та вмінь під час педагогічної практики.

Теоретичні знання щодо індивідуального підходу студенти можуть здобувати у межах фахових дисциплін циклу обов'язкової професійної підготовки, вибіркового дисциплін або спецсеминарів. Так, майбутні вчителі мають усвідомити, що індивідуальний підхід створює найсприятливіші можливості для адаптації дитини до школи, розвитку її пізнавальних здібностей, захоплення і талантів, а для реалізації принципів індивідуального підходу педагогу потрібно уміти проникати у внутрішній світ дитини. Основою індивідуального підходу в адаптаційно-ігровий період має бути увага та любов вчителя, а також підтримання діалогу у спілкуванні з дитиною [3, с. 120]. Отже, реалізація індивідуального підходу залежить від особистісних особливостей педагога, його педагогічної позиції, культурно-педагогічного рівня.

В ході практичних занять на фахових дисциплінах та в межах педагогічної практики важливо сформувати у студентів вміння планувати освітні цілі з урахуванням сфери потенційного розвитку кожної дитини; розробляти навчальні завдання з урахуванням власних спостережень за діяльністю дітей; використовувати результати спостережень та інших емпіричних методів (анкетування, тестування) для оцінки індивідуальних успіхів кожного учня [2, с. 35].

Під час вивчення дисциплін, які охоплюють психологічну підготовку майбутніх вчителів, варто зосередити увагу студентів на методах діагностики потреб та особливостей учнів.

В результаті такої підготовки, майбутні вчителі початкових класів мають усвідомити, що індивідуальний підхід допомагає створити навчальне середовище, в якому кожен учень може досягнути свого потенціалу та розвинути власні здібності. Він сприятиме більш успішному навчанню, розвитку особистості та формуванню позитивного ставлення до навчання.

Висновки. Реформування змісту початкової освіти має розпочинатися з підготовки вчителів, підвищення їхньої професійної компетентності загалом та підготовки до реалізації індивідуального підходу до дітей в адаптаційно-ігровий період зокрема, оскільки індивідуальний підхід у навчанні позитивно сприятиме розвитку особистості молодшого школяра та полегшить процес адаптації до

навчання у школі. Підготовці майбутніх вчителів до діяльності в адаптаційно-ігровий період сприятиме: поглиблення теоретичних знань про індивідуальні особливості дітей шести-семирічного віку та їх врахування в освітньому процесі; формування практичних умінь розпізнавати індивідуальні особливості дітей і на цій основі розробляти індивідуальну освітню траєкторію учня; формування вмінь створювати комфортне та безпечне освітнє середовище; застосування набутих знань та вмінь під час педагогічної практики. Перспективу подальших досліджень вбачаємо в розробці критеріїв, показників та рівні сформованості готовності майбутніх вчителів початкових класів до професійної діяльності в адаптаційно-ігровий період.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бричок Б. Професійне становлення майбутніх педагогів. *Початкова школа*. 2019. № 11. С. 17-18.
2. Ігнатенко Н. Новій школі – учитель нового типу. *Педагогіка і психологія*. 2019. № 5. С. 34-36.
3. Ігнатенко П. Р. Аксиологія виховання: від термінології до постановки проблем. *Педагогіка і психологія*. 2018. № 1. С. 118-123.
4. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти» (з дипломом молодшого спеціаліста)»: наказ № 2736 Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>
5. Стандарт вищої освіти України. Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти. Ступінь – бакалавр. Галузь знань – 01 Освіта/Педагогіка. Спеціальність – 013 Початкова освіта: наказ Міністерства освіти і науки України від 23.03.2021 р. № 357. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/013-Pochatk.osvita-bakalavr.28.07.pdf>
6. Ушмарова В. В. Формування готовності вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями в системі неперервної педагогічної освіти : монографія. Харків : Видавець Рожко С. Г., 2016. 400 с.